

YEŞİL TEORİ*

Geliş Tarihi : 17.04.2024

Mehmet Erkin Kara ¹

Kabul Tarihi : 01.07.2024

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Özet

Yeşil teori diğer eleştirel teorilerin de genel özelliği olan kurtuluşu (emancipation) sağlama çabası içindedir. Feminist teori, kadınların erkek egemenliği ve baskısından kurtulmasını ana amacı olarak alıyorsa, yeşil teori de doğanın insan egemenliği ve sömürsünden kurtulmasını temel sorunsalı olarak almaktadır. Diğer eleştirel teorilerle ortak amaç gütmekte, kısacası mevcut sistemi eleştirerek sistemde köklü bir değişiklik yapılması ihtiyacını gündeme getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Teori, Uluslararası İlişkiler Disiplini, Eleştirel Teori, Kurtuluş, İnsan Sömürüsü.

JEL Kodları: B29, Q50.

GREEN THEORY

Abstract

Green theory strives to provide liberation, which is also the general feature of critics of other theories. Feminist theory is the main aim of women's emancipation from men and their oppression, while green theory is the main problem of liberating nature from human level and exploitation. It has a common goal with other critical theories; in short, it criticizes the current system and brings up the possibility of making a change that shapes the system.

Keywords: Green Theory, International Relations Discipline, Critical Theory, Emancipation, Human Exploitation.

JEL Codes: B29, Q50.

¹ Dr., Milli Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ekara79@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9546-6847

1. GİRİŞ

Dünyanın kaynaklarında faydalanma insanın yaratılışıyla birlikte başlamıştır. Fakat diğer dönemlere benzemeyen şekilde kullanma, diğer manasıyla tüketme, Endüstri devrimiyle birlikte başlamıştır. Endüstri devrimi, insanoğlunu yüksek düzeyde üretim, büyük yatırımlar, yeni teknolojik buluşlarla ilk kez karşılaştırmıştır. Yine Endüstri Devrimiyle sağlanan refah ortamı, kentleri cazibe merkezi haline getirmiştir. Bu durum köyden kente göçün, şehirlerin büyümesinin, nüfusun artışının neden olmuştur (Garner, 1996, s. 10). İlerleyen süreçte, büyüme ve kaynak tüketimi çevreye zarar vermeye başlamış, çevresel problemler ortaya çıkmıştır.

Bu bağlamda, 1960'lı yıllara kadar çevresel problemler, Uluslararası İlişkiler Disiplininin klasik teorilerinin tek aktörü olan devletlerin ilgilendiği konular arasında değildi. Disiplin ise devletlerarası sorunlar ve güvenlik problemleri üzerine odaklanmıştı. 1960lı yılların diğer bir özelliği de, artan çevresel bozulma, insan nüfusunun hızlı artışı, tüketimin artarak yayılması ile enerji ve her türlü kaynakların tükenme hızının katlanarak artması hissedilmeye başlaması, kentli nüfusun bu durumdan rahatsızlık duymasıdır. Bu rahatsızlık Yeşil Teorinin varoluşunun ayak izleri sayılmalıdır.

1970'lerde Gelişmiş Batılı ülkelerde çevreye verilen zararlar katlanarak artmış (büyük şehirleri olmak üzere, ana sanayi merkezlerinde oluşan hava ve su kirliliğinin, araç trafiğinin ve kışın ısınma atıklarının yarattıkları kirlenmeye, asit yağmurları) duyulan endişeler toplumlarda rahatsızlık oluşturmuştur. Yeşil teorinin yazını da bu eksikliğe bir ilaç olarak ortaya çıkmıştır. Kentli nüfusun, bu çevresel tepki ve taleplerini demokratik kitle örgütleri ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla siyasi iktidarlara duyurma çabası, yeşil örgütlenmenin demokrasi temeline oturmasını sağlamıştır (Ünal, 2014, s. 229).

Teorinin emeklemesi olarak nitelendirilen, 1970lerde, büyük nehir sistemleri, okyanus ve atmosferin yönetimi üzerine odaklanan bu teori, ilerleyen zamanlarda uluslararası ilişkiler disiplininde ön planda yerini almıştır. Bunun yanında çevresel faktörlerle 1990'ların başlarında küresel siyasette pozisyon almasına rağmen, günümüzde önceki dönemlere oranla daha marjinal hale geldiği kabul edilen bir gerçektir (Eckersley, 1992, s. 9).

2. YEŞİL TEORİNİN YAKLAŞIMLARI

Yeşil teorinin çıkış amacı, küresel ekolojik zorluklara karşı güçlü çözümler sunarak, bununla ilgili dünya politikasını nasıl yapılandırılacağını öngörmektir. Bu teorinin yazında (2) açıklayıcı ve bir normatif ayağı bulunmaktadır. Ekoloji merkezli etik ve büyümenin sınırları, insan topluluklarınca yapılan doğa yıkımını açıklarken, gücün âdemi merkezileşmesi ise, normatif bir yaklaşımla yıkıma direnmeyi ve sürdürülebilir toplum yaratmaya odaklanmıştır (Paterson, 2005, s. 236).

Bu teori, çevrecilikle karıştırılmaktadır. Öncelikle yeşil teori ve çevrecilik arasında önemli bir ayrım vardır. Çevrecilik var olan siyasi, sosyal, ekonomik ve dünya siyasetinin normatif yapıları içerisinde sorunları ıslah etmeye yönelikken; yeşil teorisyenler, çevresel krizlerin ana temeli olan yapıları sorgulamayı ve bunları aşmayı amaçlamaktadır. Bu bakış, çevre problemlerine devletler sistemi açısından yaklaşmak yerine; daha çok uluslararası çevreci rejimlerin ortaya çıkmasına odaklanmaktadır (Paterson, 2005, s. 236).

Bu bağlamda Çevrecilik, temel duruş itibarıyla sorunları sistem içinde çözmeye yanlıdır. Fakat yeşil teori, sistemin sorunların ana nedeni olduğunu ve sistemin bütünüyle değişmesi gerektiğini savunmaktadır. Çevrecilik, sorun çözmeye odaklanmış bir yaklaşımla yeşil teori, sorun ürettiği iddia edilen sistemi değiştirmeye yönelik eleştirel bir yaklaşımdır.

Bu yönüyle çevrecilik, yeşil teori ile ana akım teoriler arasında bir zemin temsil etmektedir (Ünal, 2014, s. 229).

2.1. Ekoloji Merkezli Yaklaşım

Yeşil teorinin temel destek noktalarından biri olan ekoloji merkezli yaklaşımdır. Ekoloji Merkezli Yaklaşım birinci dalga yeşil politikanın bir çıktısıdır. Bu dalga, Batı kapitalizmi ile Sovyet komünizmini, kökleri aynı iki farklı versiyon olarak görmektedir (Eckersley, 2013, s. 269). Dolayısıyla, insan merkezli yaklaşımı reddetmektedir.

Yaklaşım, bireysel varlıklardan ziyade karşılıklı ilişkilerden oluşan ontolojik bir dünya görüşü içermektedir. Temelde tüm canlıların ilişkisi ekolojik ilişkilerde saklıdır. Başka bir deyişle; insan ve insan dışı varlıklar arasında ayrıma yol açan ikna edici bir kıstas bulunmamasına rağmen, tüm canlıların, doğada göreceli bir otonomiye sahip olduğunu ve insanların doğanın geri kalanı üzerinde egemenlik kurma serbestisine sahip olmadığını belirtmektedir.

Yaklaşımın (4) ana özelliği vardır. Bunlar;

- Yaklaşım, diğer canlıların dünyasında, insanın isteklerini/çıkarlarını tamamını tanımak.
- İnsan dışı topluluğun çıkarlarını/haklarını tanımak.
- Tüm canlıların gelecek nesillerinin çıkarlarını tanımak.
- Atomik bakış açısından ziyade bütünsel bakış açısını benimsemek (Eckersley, 1992, s. 49-53).

Ekolojik merkezli yaklaşımın; yeşil ideolojinin tamamlayıcısı olarak parçası olup olmadığı ve siyaset teorisi açısından uygun ve istenilen temelleri içerip içermediği hususlarında tartışmalar mevcuttur. Normatif olarak, hem Barry hem de Hayward, ekolojik merkezli yaklaşımı uygulanabilirliği ve tutarlılığı açısından sorgulamış ve Yeşil Teorinin temelini yumuşak insan merkezli yaklaşım içerdiğini iddia etmişlerdir (Paterson, 2005, s. 239).

2.2. Büyümenin Sınırları

Yeşil teorinin ikinci desteği büyümenin sınırları yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, “*The Limits To Growth*” adlı kitaptan etkilenmiştir. Bu kitaba göre, insan topluluklarının aşırı ekonomik ve nüfus olarak büyümesi krizlerin ortaya çıkmasını karşılıklı olarak etkilemektedir. Fakat bu yaklaşım hemen çürütülmesine rağmen; yeşil teorisyenler, bu kitabın öne çıkan sonuçlarını dikkate almışlardır. Bunların ilki, teknolojik çözümler krizleri erteleyebilmesi ama belli bir noktada oluşumuna engel olamamasıdır. İkincisi, aşırı büyümenin doğası gereği, tehlikelerin göreceli olarak gereğinden fazla depolanmasının, sonuçlarının birden felaket derecesini artırabilmesidir. Son olarak ise, büyümeye ilişkin problemlerin birbirleriyle olan ilişkiliğidir (Paterson, 2005, s. 240-241).

Bu sebepten dolayı teorisyenler, sürdürülebilirlik kavramını ele almıştır. Bu kavram ikinci dalga yeşil politikayla beslenmiştir. Bu dalga, çevresel adalet, çevresel haklar, çevresel demokrasi, çevresel aktivizm ve çevresel vatandaşlık kavramlarının yeni, yerel, sınır aşan ve küresel kavramlarını üretmiştir (Eckersley, 2013, s. 270-271). Dolayısıyla bu dalga, çevrecilik, World Commission on Environment and Development (WCED) tarafından yaygınlaştırılan ve World Conservation Strategy’de bir konsept olarak kullanılan sürdürülebilir gelişme kavramına odaklanmıştır. Bilindiği üzere sürdürülebilir gelişme kavramı, çevresel sorunlara başarıyla cevap veren büyümenin, gelişmeyle olan uyumunu öngörmektedir. Teorisyenler, bu kavramı dengelileşme ve endüstrileşmiş ülkelerde mal ve enerji verimliliğini dolayısıyla ekonomik çıktıyı azalttığından reddetmektedirler. Onun yerine

post-gelişim perspektifine yoğunlaşarak, kavrama küresel ekoloji perspektifinden yaklaşmaktadırlar. Böylelikle büyüme ve gelişme arasında bir ayrıma giderek, uygulamada ekonomik büyümeyi, sürdürülebilir gelişmenin özü olarak kabul etmişlerdir.

2.3. Gücün Âdemi Merkezileşmesi

Yeşil teorinin üçüncü desteği âdemi merkezizettir. Bu yaklaşıma göre; yeşiller, sürdürülebilirlik hususunda etkili olmasında mevcut milli devlet yapısını hem çok büyük hem de çok küçük görmüşlerdir (O’Riordan, 1981, s. 303-307). Çünkü mevcut sistem ortak alanların mülkiyeti trajedisine yol açtığından etkisi büyük olmasına rağmen çözüm için küçük kalmaktadır (Paterson, 2005, s. 242).

Ortak alanların mülkiyeti kavramına gelince; bu kavram bilindiği üzere, ortak kaynakları kullananların, kendileri dışındakilere verdikleri zararın maliyetini karşılamamalarından dolayı ortaya çıkan negatif bir sonuçtur. Bu kavramın merkezi küresel siyasi yapıları sürdürülebilirliğe ulaştırmak için davranışta değişikliğe yol açabileceği yönünde tartışmalar mevcuttur. Zaten teorisyenler de, mutlak idare fikrine değil, onun küresel ölçekte olma fikrine karşıdırlar. Çünkü onlar, ortak alanların mülkiyeti kavramından yola çıkarak, yani bir bakıma anarşist bir çözümle, küçük ölçekli ve özerk toplulukların küresel ağlardan oluşan ilişkileri öngörmektedir. Bu topluluklar, iki önemli farklılığa sahiptir. Bunlardan biri, topluluklar içindeki ilişkiler, özgürlükçü, eşitlikçi ve katılımcı olmalıdır. Diğer de; bu topluluklar özerk olduğu halde enternasyonalist olmalıdır.

Herkesin bildiği “Global Düşün, Yerel Hareket et” sloganı yeşil teorisyenlerince ortaya atılmış bir slogandır. Dolayısıyla teorisyenler, devletler bugünün çevresel krizlerinin müsebbibi olarak gördüğünden ötürü devlete karşıdır. Çünkü küçük ölçekli topluluklar, çevrede meydana gelen bozulmalar ve çevrenin desteklenmesine daha duyarlıdır (Paterson, 2005, s. 243-244).

Teorisyenler, devletin yerine “common” kavramından bahsetmektedir. Bu kavram “public” kavramından farklıdır. “Common” kavramı, “public” kavramının tersine, devletin kurallarıyla değil, informal olarak bağlı olduğu toplum tarafından belirlenen kurallar çerçevesinde yönetilen ortak alanlardır. Böylelikle, her türlü çevresel problemin kaynağı olan devletçe yönetilen kamu alanında (public) sağlanan eşitsizlikler anarşiye yol açmaktayken, topluluklarca yönetilen ortak alanlarda sağlanan eşitlikle anarşi ortamı bulunmayacaktır. Çünkü güç ve gelirdeki belirgin eşitlik, sistemin üzerinde hâkimiyet kurulmasını ve hakkın gaspını engellemektedir. Ayrıca yerel ölçekte karşılıklı bağımlılık işbirliğini kolaylaştırırken, birinin diğerine olan bağımlılığı, uyulması gereken kuralları ve tanıma kültürünün kökleşmesine yardımcı olmaktadır (Paterson, 2005, s. 245-246).

Bu düşünceye de çeşitli eleştiriler gelmiştir. Bunlardan ilki, küçük ölçekli toplumların karşılıklı işbirliğine vesile olan ortamları, oldukça sınırlı ve potansiyel olarak çıkarıcıdır. Başka bir deyişle; bu durum toplulukların sorunları sadece kendi penceresinden görmesine yol açmaktadır. İkinci itiraz noktası âdemi merkezizettin yaklaşımının bugünkü devlet yapısını reddetmesiyle ilgilidir. Çünkü bugünkü sistemde, küresel çapta meydana gelen çevresel problemlerin etkili mekanizmalar yoluyla, çözümünün bahsedilen küçük ölçekli topluluklarla gerçekleştirilmesi zordur. Yani, bu sorunlarla baş edebilecek ve uymayanlara yaptırım uygulayabilecek mekanizmalar devlet bünyesinde bulunmaktadır (Paterson, 2005, s. 246-247).

Kısaca, yazılanlar dâhilinde yeşil teori, devletler sistemini reddetmektedir. Teori gücün, yeni siyasi otorite şekillerinden ziyade devletin altındaki siyasi topluluklarına verilmesi hususunu tartışmaktadır. Bu topluluk kavramı yalnız siyasi olmak zorunda değildir.

Ekonomik ve sosyal organizasyonlar da olabilmektedir. Bu doğrultuda üretilen politikalar problem çözümünden ziyade çözümseldir (*hem açıklayıcı hem de normatif olduğundan*). Diğer teorilerle karşılaştırıldığında, insan-doğa ilişkisi ve ekolojik merkezli doğa ilişkisinin tüm ilişkilere uygulanmasına, büyümenin sınırlarına ve ademi merkezizetiği odaklanmasıyla kendine has bir perspektif taşımaktadır. Dolayısıyla, bu teorinin amacının insanlığın yüzleştiği ve yüzleşeceği ekolojik krizlere açıklama getirmek ve normatif temeller sağlamak olduğunu söylemek yanlış değildir (Paterson, 2005, s. 254-257).

Ayrıca teorisyenler, güvenlik tehditlerinin etkisizleştirilmesi kapsamında çevresel güvenliğe de katkı sağlamışlardır. Onlara göre; insanlık ve çevreyi kontrol etmek güvenlik üretmek için yeter sebeptir. Çevresel bir sorun, küresel ısınma, yiyecek güvenliği, su sorunu gibi konuların devletlerin hatta devletler içinde yer alan toplumların kendi aralarında çıkabilecek olan çatışmaları tetikleyebileceğini ya da bu tip problemlerin iyi yönetildiği takdirde barışı artırabileceğini söylemişlerdir (Eckersley, 1992, s. 281-282).

3. YEŞİL TEORİNİN BAŞLICA KAVRAMLARI

3.1. Sürdürülebilir Kalkınma

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun (Brundtland Komisyonu olarak da bilinmektedir.) 1987 yılında yayımladığı, Ortak Geleceğimiz adlı raporunda ilk kez resmi olarak kavramsal bir çerçeveye oturtulmuştur.

Brundtland Komisyonu raporunda, “Bugünün gereksinim ve beklentilerini, gelecek nesillerin kendi gereksinim ve beklentilerini karşılayabilme olanaklarından ödün vermeksizin karşılayabilmek” (WCED, 1987), biçiminde ifade ederek, ilk kez, Sürdürülebilir Kalkınma kavramını tanımlamıştır (Urungu, 2014, s. 133-164).

Popülaritesi yüksek olan, Sürdürülebilir kalkınma fikrine, yeşil teorinin kendi içinde son derece tutarlı eleştirileri mevcuttur. Yeşiller, özellikle Brundtland raporunda geliştirilen sürdürülebilir kalkınma fikrinin, insan dışı çevresel öğelerle fayda odaklı ve çıkarıcı bir ilişki modeli önerdiği için tamamen yanında yer almamaktadırlar. Yeşillere göre sürdürülebilir kalkınma fikri, nesil içi ve nesiller arası eşitliği ve dengeyi sağlamaya yönelik iyi bir çaba olsa da türler arası ve farklı türlerin nesilleri arasındaki dengeyi sağlamaya yönelik hiçbir çaba içermemesi yönünden zayıftır. İlkesel yönü oldukça kuvvetli olan yeşil teori, sürdürülebilir kalkınma fikrini de eksik bulmakta; insan merkezliliği eleştirmekte ve çevre merkezliliği savunmaktadır (Ünal, 2014, s. 229).

3.2. Eko-gelişme

Eko-gelişme fikri, Brundtland Raporunda, Sürdürülebilir kalkınma kavramıyla aynı zamanda ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilir Kalkınma kadar benimsenmeyen, Eko-gelişme kavramı “bölgesel veya yerel düzeyde, içinde yaşanılan ekolojik çevrenin olanaklarını ve sunduğu kaynakları akılcı kullanan, uygulanan teknolojik seçeneklerin ekolojik çevre ve toplumun diğer gereksinimlerini de gözetmesini de içeren bir gelişme” olarak tanımlanmaktadır (Urungu, 2014, s. 133-164).

3.3. Ekosistem

Belirli bir alanda bulunan canlılar ile bunları saran cansız çevrelerinin karşılıklı ilişkileri ile meydana gelen ve süreklilik arz eden ekolojik sistemlere ‘ekosistem’ adı verilmektedir. Doğal çevre ekosistemdir. Doğal çevre insan eliyle oluşmamış kendiliğinden meydana gelmiş olan çevredir.

İnsan yaşamı ve doğal yaşam çeşitli dengeler üzerine kurulmuştur. İnsanın çevreyle oluşturduğu ilişki en büyük dengelerden biridir. Bu sistemler arasındaki ilişkiler çoğunlukla kişiler tarafından fark edilmeyecek kadar uzun ilişki halkalarıyla birbirine bağlı ve uzun süreli olabilmektedir. Bu doğal sistemlere dışarıdan gelebilecek etkiler sonucu doğal dengeyi oluşturan zincirin halkalarında meydana gelen kopmalar zincirin tamamını etkileyerek bu dengenin olumsuz yönde etkilenmesine neden olacaktır. Canlılar ile cansız çevre elementleri birbirleriyle sıkı ilişki halindedir. Biri olmadan diğersinin düşünülmesi imkânsızdır. Karşılıklı olarak madde alışverişi yapacak biçimde birbirlerine etki yapan organizmalarla, cansız maddelerin bulunduğu herhangi bir doğa parçası bir ekosistem olarak adlandırılmaktadır.

Küresel ekoloji ve ekosistem yazınında, Wolfgang Sachs, Pratap Chatterjee, Matthias Finger, Vandana Shiva ve The Ecologist and Third World Resurgence gibi dergiler başlıca katkıyı yapmıştır. Genel olarak yazın, iki konu üzerine odaklanmıştır. İlki, çevre problemlerinin temelindeki asıl problem iken; diğeri, oluşturulan yeşil vizyonda topluluk tarafından belirlenen ortak alanların ıslah ve korunmasıdır.

3.4. Ekosentrizm

İnsanoğlunun, doğayla ilişkilerinde uyması gereken davranışlara rehberlik eden normlardır. Ekosentrizm kavramı ilk kez Aldo Leopold (1887-1948) 'un kitabında (A Sand County Almanac (1949) geçmiştir. Aldo Leopold'a insan doğa ilişkilerinde ekosentrizm diye adlandırdığı, yeni bir etiğin, kurallar bütününün olması gerektiğini söylemiştir (Leopold, 1949, s. 1-14).

Gitgide günümüz dünyasında daha da hissettiğimiz ekosentrizm, evreni tanımlayan bütüncül dünya görüşüdür. Doğadaki canlı ya da cansız bütün varlıkların yalnızca var olmalarından dolayı her şeyin birbirine bağlı 'öz' değerleri olduğu varsayımına dayanır. Biosentrizmden farklı olarak canlı olmayan varlıkların da, ekosistemde bir öz taşıdığını ve canlı varlıklarla bağlı olduğunu öngörmektedir.

3.5. Derin Ekoloji

Yeşil teorinin en önemli akımlarından biri Derin Ekolojidir. Derin Ekolojinin bilinen kuramcısı Arne Naes, Derin Ekoloji perspektifini somutlaştırarak, ortaya koymuştur. Makalesinde; 1973 yılında ekolojik düşüncede iki sınırlı çevresi hareketin mevcut olduğunu, bunlardan birinin; profesyonel, büyük, zengin bürokratların zayıf bir şekilde ortaya, koydukları, daha çok nüfus ve kaynak sorunlarıyla ilgilenen klasik çevrecilik olduğunu, diğersinin ise; doğaya bağlı kültürümüzde derin ve temel değişim ve gündeme getiren, o dönem henüz fazla bilinmeyen derin ekoloji hareketi olduğunu belirtmiştir (Özer, 2001, s. 71).

Naes, Derin Ekoloji kuramını ortaya atarken; ekolojiyi derin ve sığ ekoloji olarak ikiye ayırmıştır. Sığ Ekoloji kirlilik ve kaynak tüketiminin, yaşamı doğrudan ve kötü şekilde etkilediğini öne sürmektedir. Ona göre, Derin Ekolojinin ilkeleri karmaşıklık, çeşitlilik, ortak yaşam ilkelerinin birleşiminden oluşmaktadır. Derin Ekoloji, insanların ve insanlara dışındaki canlıların değerli olduğunu, bu nedenle bütüncül bir yaklaşımla, çevre odaklı gözlüğümüzü takarak, doğayı değerlendirmek gerektiğini vurgulamaktadır.

Derin Ekolojiye göre günümüzde insanoğlu ile dünyadaki diğers canlılar arasında çatışma yaşanmaktadır. Çatışmayı engel olmak amacıyla mevcut politikalar değiştirilmelidir. Bu bağlamda gerçekleşecek ideolojik değişim, hayat standardını geliştirmek üzerine olması zorunludur. Yaşam kalitesini artırmak üzerine politikalar geliştirilmesi gerektiği fikrini savunmaktadır. Bu durumun olabilirliği için, Devletin bakış açısını değiştirmesi gerekmektedir (Özer, 2001, s. 71).

3.6. Ekofeminizm

Ekofeminizm kavramı ilk kez 1970'lerde Francois D'eubonne tarafından ortaya atılmıştır. Kadınların doğanın sömürüldüğü gibi sömürüldüğü fikrini vurgulamaktadır. Batılı ülkelerde yaratılmış olan bu akım, doğaya haksızlık yapıldığını inanmakta ve aynı haksızlıkların kendilerine yapılmakta olduğuna, doğayla kadın arasında önemli bir bağın bulunduğuna her ikisi arasında önemli bir bağın varlığına işaret etmektedirler.

Yeşil teorinin diğer bağlularında olduğu gibi teklik, şematik bir şekil içermemektedir. Bunun nedeni de bütün ekofeminist grupların fikir birliğine vararak harekete geçebildikleri tek bir formül bulamayışları olarak değerlendirilmektedir.

Ekofeminizm şu dört gruba ayırarak incelenmektedir.

- Liberal Ekofeminizm
- Kültürel Ekofeminizm
- Sosyal Ekofeminizm
- Sosyalist Ekofeminizm

Bu dört akımın hepsi de insanla doğa arasındaki ilişkilerin geliştirilip düzeltilmesi üzerine durmaktadır (Merchant, 1983, s. 1-10).

3.7. Çevresel Adalet

Çevresel adalet kavramı 1980lerin başlarında Amerika Birleşik Devletlerinde gelişmiş bir kavramdır. İki farklı kullanımı bulunmaktadır (Miller ve Tyler, 2003, s. 5). Birincisi Amerika'da gelişmiş, çevrenin yararı ve zararıyla adil bir şekilde pay edilmesi gerektiğini anlatan bir toplum hareketini tanımlamak için kullanılmaktadır. İkincisi ise disiplinler arası bir yazım olmakta, çevre kanunu, çevre hukuk, çevre yönetimi, çevre planlaması, çevre planlaması, politik ekoloji ve sürdürülebilir çevre kavramlarını içermektedir (Schlosberg, 2007, s. 1-6).

3.8. Çevresel Haklar

Çevresel hakları savunanlar, insan odaklı yaklaşımla üretilen hak anlayışının zararını öne sürmektedir. İnsan odaklı hak yaklaşımının, çevreye ve insanoğlunun kendisine zarar verdiği fikriyle temellendirilmiştir. Çevre odaklı yaklaşımla yazılmış haklardır. İnsan haklarını çevreye uyumlu ve duyarlı hale getirme amacıdadır. Batı ülkeleri kamuoyu tarafından insan haklarını yeşillendirmek kavramıyla tanınmıştır.

3.9. Çevresel Vatandaşlık

Çevresel Vatandaşlık; ekolojik çevrelerini koruma ve kollama yönünde zorunlulukları ve sorumlulukları olduğu anlayışına sahip olan vatandaşı anlatmaktadır (Rondinelli ve Berry, 2000, s. 70-84). Çevresel vatandaşlık kavramı devlet ve toplum arasındaki uzlaşmanın bir boyutu olarak ortaya çıkmıştır. Çevresel vatandaşlık kavramı kapsamında günümüz vatandaşının çevreye ve doğaya karşı bilinçli ve sorumluluklarının farkında olması gerektiği vurgulanmıştır.

4. YEŞİL TEORİ VE GÜVENLİK

Yeşil teorinin güvenlik algısının en temel konusunu, çevresel sorunların uluslararası ilişkilere etkileri ve bu çevresel sorunların nasıl giderilebileceğini teşkil etmektedir. Bu kapsamda, yeşil teorinin güvenlik algısının boyutu, en başından beri sınıraşan ve devlet üstü bir nitelik taşımaktadır. Çevresel sorunların sınırlara bağlı kalmayan niteliği bunun nedeni olmaktadır.

Diğer taraftan, bazı çevresel sorunlar mahalli ölçekli olabileceğinden dolayı, yeşil teorinin güvenlik algısı sadece dünya ölçeğiyle sınırlı kalmamakta, kişi ve toplum düzeyi de kullanılmaktadır. Dolayısıyla, çevresel sorunların güvenliğe olan etkilerini yeşil teori gözüyle inceleyen çalışmaların, kişi, toplum, devlet, bölge ve dünya çevresel sorunlarla baş etme kabiliyetlerini incelediği söylenebilir (Ünal, 2014, s. 193-206).

Yeşil teori ve güvenlik ilişkisinin vücut bulmuş hali çevresel güvenlik kavramıdır. Çevresel güvenliğin bir tanımının yapılması gerektiğinde ise oldukça işlevsel ve fakat insan merkezli olan şu tanım kullanılabilir: “Bugün ve gelecekte ekosistemdeki yaşam destek sistemleri ve insan ihtiyaçları için gerekli varlıkların arzının, ulaşılabilirliğinin ve idaresinin sürdürülebilirliği ile yoksulluğun ve çatışmaların azaltılması için çözümlerin üretilmesi.” olarak ifade edilebilir (Hecker, 2011, s. 12).

Çevresel güvenlik kavramının içinde, çevre ile herhangi bir bağı bulunan her konu içerilebiliyor olsa da en başta gelen bazı konular, ormansızlaşma, çevresel bozulma, iklim değişikliği ve küresel ısınma, ozon tabakasının delinmesi, kaynakların kıtlığı ve kötü yönetimi, kuraklık, kirlilik, biyolojik çeşitliliğin ve var olan türlerin nüfuslarının azalması ve bütün bunlardan kaynaklanabilen çatışmalar, istikrarsızlıklar ve göçlerin sebep olduğu sıkıntılar olarak belirlenmektedir.

Bazı konular, etkilerinin çapı dolayısıyla, birçok alanı etkilemektedir. Bunlardan en önemlisi küresel ısınmadır. Dünyanın küresel ısınmanın sonuçlarından biri olan deniz seviyelerinin yükselmesi bazı küçük ada devletlerinin (Kiribati, Tuvalu, Maldiv vb.) yok olması düzeyinde tehdit etmektedir (Ünal, 2014, s. 193-206).

5. SONUÇ

Sonuç olarak, yeşil teori diğer eleştirel teorilerin de genel özelliği olan kurtuluşu (emancipation) sağlama çabası içindedir. Feminist teori, kadınların erkek egemenliği ve baskısından kurtulmasını ana amacı olarak alıyorsa, yeşil teori de doğanın insan egemenliği ve sömürsünden kurtulmasını temel sorunsalı olarak almaktadır. Diğer eleştirel teorilerle ortak amaç gütmekte, kısacası mevcut sistemi eleştirerek sistemde köklü bir değişiklik yapılması ihtiyacını gündeme getirmektedir.

Problem çözücü uluslararası ilişkiler teorileri, Batı temelli pozitivist epistemoloji ve bilimsel gerçeklikle, birçok ekolojik sorunu devlet merkezli ve çevresel krizler temelinde ele almıştır. Bu nedenle ne sorunlar saptanmış ne de sorunlar çözülmüştür. Yeşil Teori, bu eksikliği tamamlamaya, önemli ve işlevsel katkıları olmuştur.

Diğer Uluslararası İlişkiler teorilerine kıyasla yeni sayılabilecek bir teoridir. Metodolojik olarak neyi benimsediği henüz tam olarak belli değildir. Ama pozitivist olmadığı ve pozitivistin insanı ve çevreyi nesneleştiren doğasından ötürü ona karşı olduğu (post pozitivist) söylenmesi gerekmektedir.

Yeşil teorinin özerkliğini kazanma konusunda yaşadığı sıkıntıların sebeplerinden birisi de, çevresel sorunlar hakkında yapılan bilimsel çalışmaların sıklıkla kendi aralarında çelişmeleridir. Çevresel sorunlar etki ve sebepleri bakımından olabilecek en üst düzeyde karmaşık oldukları için, haklarında yapılan bilimsel çalışmalarda da bu karmaşıklık göze çarpmaktadır. Bilimsel çalışmaların birbirleriyle çelişmeleri sonucu, yeşil teorinin yaptığı çağrının etki alanı kısıtlı kalmaktadır.

Ayrıca çalışmaların çeşitliliği ve farklılığından dolayı, realizm gibi şematik bir teori izlenimi vermemektedir. Bu özelliğiyle, içine konulan her şeyi alan, yamalı bohçaya benzetildiği de olmaktadır.

Yine de, hem teorinin hem de çevresel sorunlar hakkındaki yazımın gelişmesi paralelinde, çevresel konular hayatın içine gitgide daha çok girmeye başlamıştır. Bu bağlamda Yeşil Teori; çevresel sorunlara dikkat çekerek, ana maksatlarından birini yerine getirmiştir.

KAYNAKÇA

- Aydın, M. (1996). "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 51(1), 71-114.
- Eckersley, R. (1992). *Environmentalism and Political Theory: Towards and Ecocentric Approach*. New York: State University of New York.
- Eckersley, R. (2013). "Green Theory". T.Dunne. *International Relations Theory: Dicine and Diversity*, (266-283). Oxford: Oxford University Press.
- Günseli, T. (1996). Ekofeminizm Amaçları. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 4, 81.
- Hecker, J. H. (2011). *Peace and Sustainable Development Through Environmental Security: A Methodology for Environmental Security Assessments*. Hague: Institute for Environmental Security.
- Leopold, A. (1949). *A Sand County Almanac*. Oxford New York: University Press.
- Merchant, C. (1980). *The Death of Nature: Women, Ecology, and the Scientific Revolution*. San Francisco: Harper & Row.
- Miller, Jr., Tyler G. (2003). *Environmental Science: Working With the Earth* (9th ed.). Pacific Grove, California: Brooks/Cole.
- O'Riordan, Timothy (1981). *Environmentalism*. 2. Baskı. Oxford: Routhledge.
- Özer, M.A. (2001). Ekolojik Harekette Yol Ayrımı: Yeşiller Ve Derin Ekoloji. *Yerel Yönetim ve Denetim*, 6 (9), 71.
- Paterson, M. (2005). *Green Politics*. Burchill S. *Theories of International Relations*. 235-257. New York: Palgrave MacMillan.
- Rondinelli, D. A. ve Berry, M. A. (2000). Environmental Citizenship in Multinational Corporations: Social Responsibility and Sustainable Development, *European Management Journal*, 18(1), 70-84.
- Schlosberg, D. (2007). *Defining Environmental Justice: Theories, Movements, and Nature*. Oxford: Oxford University Press.
- Urungu A. (2014). Sürdürülebilir Kalkınma: Uygulamalı Antropolojinin Eylem Alanı, *Antropoloji Dergisi*, Sayı: 24, 133-164.
- Ünal, S. (2014). Yeşil Teori ve Güvenlik, Şen O. ve Çıtak E. *Uluslararası İlişkiler Güvenlik Teorik Değerlendirmeler*. 193-206. İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.